

Barnkonsekvensanalys:

Egen provhantering vid provtagning för covid-19

Definitioner

Barn	Med barn avses varje människa som är under 18 år.
Barnkonventionen	FN:s konvention om mänskliga rättigheter för barn. Barnkonventionen blev svensk lag år 2020.
BKA (Barnkonsekvensanalys)	Syftar till att lyfta barns behov och att med utgångspunkt i barnkonventionen analysera hur barn påverkas av en viss handling, beslut eller fråga. En BKA består av ett arbetssätt i ett antal steg som systematiskt ska synliggöra barnets eller barnens bästa.
Barnombudsmannen	En statlig myndighet vars uppdrag är att företräda barns rättigheter och intressen.
Egen provhantering	En tjänst som erbjuds via 1177 Vårdguidens e-tjänster. Möjliggör för invånare att digitalt beställa och planera sina provtagningar, bl.a. egenprovtagning för covid-19.
Egenprovtagning	När en invånare tar ett prov på sig själv.
Patientlagen	Patientlagen (2014:821) syftar till att stärka och tydliggöra patientens ställning inom hälso- och sjukvården, samt till att främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet.

Innehåll

1. Bakgrund och syfte	5
1.1 Syfte.....	5
1.2 Mer om egenprovtagning för covid-19.....	6
1.3 Avgränsningar	6
2. Metod	6
2.1 Arbetsgrupp	6
2.2 Samtal med barn	6
3. Kartläggning	7
3.1 Vilka barn berörs av ärendet?	7
3.2 Vilka lagstiftningar och principer styr ärendet som ska prövas?	7
3.2.1 Barnkonvention.....	7
3.2.2 Om barn i digitala miljöer.....	8
3.2.3 Barns rätt till delaktighet i vården	8
3.3 Vad säger befintlig kunskap, forskning och teori?.....	9
3.3.1 Åldersgräns för ombudsfunktion i 1177	9
3.3.2 Digitalt utanförskap.....	9
3.3.3 Universell utformning.....	10
4. Barns synpunkter	10
4.1 Synpunkter från drive-in provtagningsstation	10
4.2 Synpunkter från skolklass åk.8.....	10
4.2.1 Vetskap om tjänsten	11
4.2.2 Förstå information på 1177	11
4.2.3 Ta eget ansvar.....	12
5. Sammanfattande diskussion	12
5.1 Barns önskan om självständighet.....	13
5.2 Barns rätt till anpassad information	13
5.3 Relevant information når inte ut till alla barn	14
6. Slutgiltig bedömning och kompletterande åtgärder	14
7. Utvärdering & återkoppling	15
7.1 Fortsatt arbete	15
7.2 Återkoppling.....	15

Litteraturförteckning	17
Bilaga 1 – Intervjuunderlag provtagningsstation.....	19
Bilaga 2 - Hemläxa skolklass	20
Bilaga 3 - Hemläxa skolklass	22
Bilaga 4 – Lagar och förordningar.....	23

1. Bakgrund och syfte

År 1989 antogs FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) av FN:s generalförsamling. Konventionen innehåller föreskrifter om mänskliga rättigheter för barn och syftar till att ge barn världen över rätt att behandlas med respekt och att uttrycka sin mening. Konventionen ska också skydda barn mot vanvård, utnyttjande och övergrepp. I januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. Detta innebär att stat, regioner, kommuner samt privata företag som utför tjänster som berör barn åt staten är skyldiga att säkerställa de rättigheter som definieras i konventionen [1].

FN rekommenderar att vid alla beslut, förändringar och frågor som direkt eller indirekt rör barn bör en prövning av barnets bästa genomföras. En vanlig metod för att pröva barnets bästa är med hjälp av en barnkonsekvensanalys (BKA). Syftet med en barnkonsekvensanalys är att lyfta barns behov och att med utgångspunkt i barnets rättigheter analysera hur barn påverkas i ett visst ärende. En analys kan antingen gälla det enskilda barnet, barn i grupp eller gruppen barns bästa i allmänhet [2].

Inera förvaltar och utvecklar ett antal tjänster som används av barn. Ett exempel på en sådan tjänst är Egen provhantering. Egen provhantering möjliggör för invånare att själva beställa och planera sina provtagningar online. En del av proven som erbjuds via tjänsten tillåter invånaren att ta proverna själv, en så kallad egenprovtagning. År 2020 vidareutvecklades Egen provhantering till att inkludera test för covid-19 [3]. I samband med detta har andelen vuxna och barn som tagit prov via Egen provhantering ökat explosionsartat. Fram till att barn fyller 13 år är vårdnadshavare ansvariga för att hantera sina barns ärenden i 1177, medan barn från 13 och uppåt måste logga in på egen hand för att kunna använda de tillgängliga tjänsterna.

I teorin tillåts alltså barn från 13 år att självständigt beställa och hantera en provtagning för covid-19 via Egen provhantering, men i realiteten är det ovisst hur barn faktiskt använder och upplever tjänsten. Är tjänsten lättanvänd för barn eller krävs hjälp från en vuxen? Är den tillgängliga informationen som instruerar hur en egenprovtagning går till lätt att tolka? Hur vill barn själva använda tjänsten? För att få svar på dessa frågor samt undersöka om barnens rättigheter efterlevs vid deras användande av tjänsten fattades ett beslut om att genomföra en barnkonsekvensanalys inriktat mot provtagning för covid-19.

1.1 Syfte

Traditionellt sett används barnkonsekvensanalyser som ett underlag inför kommande beslut. I detta fall används metoden snarare som ett första försök att låta barn få uttrycka sin mening om tjänsten. Syftet med arbetet blev därför att kartlägga hur barn mellan 13–17 år upplever tjänsten Egen provhantering vid provtagning för covid-19. Studien fokuserar på barn i åldersgruppen mellan 13–17 eftersom barn från 13 år själva måste logga in på 1177 för att beställa sin egenprovtagning samt att individer i detta åldersspann utgör en stor användargrupp till tjänsten. Målet är att analysen ska bidra med insikter om barns behov och hur tjänsten kan förbättras för att bättre ta hänsyn till barn som användare vid framtida utvecklingsarbeten.

Region Uppsala har tidigare gjort en barnkonsekvensanalys av Ineras tjänst Journalen, men Inera har själva aldrig tidigare genomfört en barnkonsekvensanalys av befintliga tjänster. Därmed är förhoppningen att resultat och lärdomarna från denna analys kan användas som ett underlag till hur Inera i framtiden kan arbeta med att ta hänsyn till barns rättigheter.

1.2 Mer om egenprovtagning för covid-19

Egenprovtagning för covid-19 erbjuds via 1177-tjänsten Egen provhantering. Inera tillhandahåller den tekniska plattformen där invånaren kan boka ett test samt ta del av sitt provsvar. Regionerna ansvarar för att organisera själva provtagningen och analysera proven.

Ett typiskt flöde för att beställa ett prov via Egen provhantering involverar att läsa information om hur en egenprovtagning går till, genomföra bokning, hämta provtagningskit, genomföra provtagning, lämna prov för analys och till sist läsa sitt provsvar. Det finns möjlighet att beställa egenprovtagning för covid-19 på tre olika sätt, via en drive-in provtagningsstation, genom att hämta upp testet på apotek/låda eller få testet hemkört. Exakt vilka alternativ som erbjuds ser olika ut i olika regioner. För närvarande är 17 av Sverige 21 regioner anslutna till tjänsten Egen provhantering.

1.3 Avgränsningar

Arbetet har avgränsats till att främst analysera de delar i flödet som Inera ansvarar för och/eller har större möjlighet att påverka, det vill säga information om hur man lämnar prov för covid-19 på 1177.se samt beställning och presentation av provsvar via plattformen.

2. Metod

2.1 Arbetsgrupp

Vid uppdragets start bildades en arbetsgrupp på totalt åtta personer som arbetar inom olika sektioner på Inera. Arbetsgruppen bestod av fyra medarbetare från tjänsten Egen provhantering, två medarbetare från projektkontoret och två medarbetare från 1177-redaktionen. Totalt hölls fyra arbetsmöten vid olika tillfällen à 1–1,5h. Arbetsgruppens ansvarsområde var dels att planera analysens upplägg och hur samtalen med barnen skulle gå till, dels att analysera tjänsten baserat på resultaten från barns synpunkter. Vid arbetets slutskede diskuterade arbetsgruppen vilka potentiella åtgärder som kan genomföras för att bättre anpassa tjänsten till barn som användare samt hur arbetet med att ta hänsyn till barnens rättigheter bör fortskrida.

2.2 Samtal med barn

Tre personer från arbetsgruppen ansvarade för att på detaljnivå planera, förbereda och till sist genomföra samtalen med barn. För att fånga barns synpunkter genomfördes dels ett besök på en drive-in provtagningsstation, dels ett besök till en skolklass i årskurs åtta. Ett informationsblad som beskrev syftet med studien delades ut till barn och deras vårdnadshavare under båda besöken. Inför samtalen kontrollerades vårdnadshavarnas samtycke. Deltagandet i studien var helt anonymt och inga uppgifter som kan knytas till individer sparades.

Inför besöket på provtagningsstationen förbereddes ett antal korta intervjufrågor. Samtycke från barnen och barnens vårdnadshavare erhöles muntligt. Ett informationsblad innehållande en länk till en digital frågeenkät delades ut till de barn som på grund av tidsbrist istället föredrog att

svara på frågorna i efterhand. För att ta del av de frågor som ställdes på plats och i den digitala enkäten, se bilaga 1.

Skolbesöket ägde rum under en 50 minuter lång lektion. Samtycke från elever och vårdnadshavare kontrollerades av elevernas lärare en tid innan besöket. Inför besöket fick eleverna i uppgift att läsa på om provtagning för covid-19 på 1177.se samt svara på tillhörande frågor via en digital enkät. Under besöket diskuterades hemläxan och andra frågor relaterade till tjänsten. Se bilaga 2 och 3 för mer information om enkäten och diskussionsfrågorna.

3. Kartläggning

3.1 Vilka barn berörs av ärendet?

Från och med 13 års ålder har barn i Sverige möjlighet att logga in på 1177.se och själva beställa ett prov för covid-19 via tjänsten Egen provhantering. Därmed berörs gruppen barn i allmänhet av ärendet.

3.2 Vilka lagstiftningar och principer styr ärendet som ska prövas?

I följande avsnitt presenteras de lagar och principer som är relevanta för ärendet och som används som underlag i analysen. Det finns fler exempel på lagar som tjänsten Egen provhantering måste förhålla sig till men som inte används som ett underlag i detta arbete. Se bilaga 4 för en mer omfattande sammanställning av lagar som berör tjänsten.

3.2.1 Barnkonvention

Barnkonventionen blev svensk lag år 2020. Konventionen består av totalt 54 artiklar innehållande bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. I konventionen definieras barn som varje människa under 18 år. Fyra artiklar i konventionen anses vara fundamentala och styr tolkningen av de övriga artiklarna i konventionen. Dessa artiklar kallas för konventionens grundprinciper och utgörs av artikel 2, 3, 6 och 12 [1]. Nedan presenteras ett urval av de artiklar som bedöms särskilt relevanta att beakta vid en analys av Egen provhantering. Artiklarna presenteras i kortform.

- **2 §** Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
- **3 §** Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.
- **6 §** Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.
- **12 §** Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som rör det. Barnets åsikt ska tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad. Barnet ska ha möjlighet att höras antingen direkt eller genom en företrädare. Artikeln ger inte barnet rätt till självbestämmande.
- **16 §** Barn har rätt till ett privatliv.

- **18 §** Båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets utveckling och uppfostran. Vad som bedöms vara barnets bästa ska vara vägledande.
- **23 §** Varje barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som säkerställer dess värdighet, främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör aktivt deltagande i samhället.
- **24 §** Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård och rehabilitering.
- **36 §** Barnet ska skyddas mot alla former av utnyttjande som kan skada barnet.

3.2.2 Om barn i digitala miljöer

FN:s barnrättskommitté har publicerat ett antal allmänna kommentarer som syftar till att ge vägledning kring hur barnkonventionens olika artiklar ska tolkas samt ge råd om hur barnkonventionen kan få bättre genomslag i konventionsstaterna. En av dessa allmänna kommentarer berör barn i digitala miljöer.

FN:s kommitté betraktar digitala miljöer som ett viktigt verktyg för att förverkliga barns rättigheter. Exempelvis kan digital teknik främja barns rättighet till bästa möjliga hälsa genom att öka tillgången till hälsorelaterade tjänster. Trots att barn är vana digitala användare tas det generellt liten hänsyn till barn vid utveckling av digitala tjänster. Istället designas tjänsterna med vuxna i åtanke som primära användare. Detta innebär att barns användande av digitala tjänster i vissa fall medför kränkningar av deras rättigheter, exempelvis deras rätt till privatliv och rätt till skydd mot utnyttjande. För att barnkonventionen ska realiseras även i digitala miljöer anser FN att det är viktigt att myndigheter, organisationer och företag tar hänsyn till barns rättigheter vid design, implementering och drift av tjänster bland annat genom att [4]:

- Involvera barn i framtagandet av produkter och tjänster.
- Uppmuntran att använda digitala tekniker för att involvera barn.
- Anpassa information och tjänster efter barn, med ökande ålder.
- I takt med att barn växer upp ta hänsyn till deras stigande behov av självständighet och privatliv.

3.2.3 Barns rätt till delaktighet i vården

Artikel nummer 12, som beskriver barns rätt att få uttrycka sin mening och bli hörd, ingår i de lagar som styr hälso- och sjukvården arbete med barn [5]. Bland annat innehåller patientlagen (2014:821) bestämmelser om barns delaktighet i sin egen vård [6]. Att barn ska ges möjlighet till delaktighet i sin egen vård innebär att barnet har:

- Rätt till relevant information anpassad efter ålder, mognad och individuella förutsättningar.
- Rätt att komma till tals och bli lyssnad på.
- Rätt till inflytande utifrån ålder och mognad.

Det finns ingen åldersgräns som bestämmer när ett barn ska få vara med och bestämma i sin egen vård, mognad bedöms hos varje enskilt barn. Att barn har rätt till delaktighet innebär inte att vårdnadshavare avsägs allt ansvar. Vårdnadshavarna har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnet, men ska i takt med barnets stigande ålder och mognad ta större hänsyn till barns synpunkter och önskemål [5].

3.3 Vad säger befintlig kunskap, forskning och teori?

3.3.1 Åldersgräns för ombudsfunktion i 1177

Som tidigare nämnt kan vårdnadshavare inte längre agera ombud åt sina barn i 1177s e-tjänster efter att barnet har fyllt 13 år. Beslutet om att sätta åldersgränsen till 13 år baserades dels på barns rätt till delaktig i sin egen vård [7], dels på bedömningar som visade på att barn har ett gradvis större behov av integritet i vårdfrågor [8]. Efter att beslutet fattades har debatter huruvida 13-åringar är tillräckligt mogna för att självständigt sköta sin kontakt med vården blossat upp [9]. Egen provhantering har tagit emot många klagomål från föräldrar som ifrågasätter varför dem inte kan boka prov för covid-19 åt sina barn [7].

På senare år har det bedrivits utredningar för att undersöka och eventuellt omvärdera åldersgränsen för när en förälder inte längre kan agera ombud åt sina barn. Den statliga utredningen *En sammanhållen god och nära vård för barn och unga (2021)* beskriver att en del barn som har behov av stöd och hjälp från sina vårdnadshavare kan missgynnas av att vårdnadshavare inte kan ha tillgång till relevant information och inte kan agera ombud efter att barnet fyllt 13 år [10]. Ett beslut om att tillåta vårdnadshavare agera ombud åt sina barn högre upp i åldrarna skulle därmed kunna vara gynnsamt för vissa barn. Samtidigt innebär blockeringen ett skydd för andra barn, exempelvis barn som är måna om sin integritet eller riskerar att utsättas för förtryck eller våld när föräldrar tar del av deras vårduppgifter [10].

3.3.2 Digitalt utanförskap

Den minskade tillgången till fysisk vård under den pågående covid-19 pandemin har lett till att användningen av digitala vårdtjänster ökat i hög utsträckning. Digitalisering har medfört att individer har större frihet att välja sin kontaktväg till sjukvården vilket kan främja individens möjlighet att bli mer delaktig i sin vård [11]. Samtidigt har den ökade digitaliseringen i samhället gjort att vissa grupper i samhället tenderar att hamna i ett så kallat digitalt utanförskap. I en sammanställning av svenskars internetvanor i rapporten *Svenskarna och Internet 2021*, framgår det att utrikesfödda, personer med funktionsnedsättning, personer med enbart grundskoleutbildning tenderar att använda digitala vårdtjänster i lägre utsträckning.

En förutsättning för att kunna använda många digitala tjänster är att ha tillgång till en e-legitimation. Har man ingen e-legitimation finns det risk för att bli exkluderad från ett flertal tjänster [12]. För att skaffa en e-legitimation som kan användas för att logga in på 1177s e-tjänster ställs bland annat krav på att ha ett svenskt personnummer [13].

3.3.3 Universell utformning

Universell utformning är en princip som handlar om att skapa lösningar som är anpassade efter så många personer som möjligt [14]. Principen utgår från forskning som visar på att produkter som är anpassade efter marginaliserade grupper i samhället, exempelvis ungdomar eller personer med funktionsnedsättningar, i slutändan tenderar att vara mer gynnsamma för alla. Principen gäller även för digitala tjänster. För att kunna skapa mer universellt utformade digitala plattformar är det särskilt viktigt att, istället för att designa en lösning baserat på en genomsnittlig användare, ta hänsyn till diverse undergrupper tidigt i designfasen [15]. Enligt e-hälsomyndigheten är universell utformning en förutsättning för att uppnå en jämlik e-hälsa i Sverige [11].

4. Barns synpunkter

Huvudsyftet med denna barnkonsekvensanalys har varit låta barn och unga möjligheten att få komma till tals och uttrycka sin mening om tjänsten Egen provhantering. Nedan följer en sammanställning av resultatet från drive-in provtagningsstationen respektive skolklassen.

4.1 Synpunkter från drive-in provtagningsstation

Totalt intervjuades tre barn på plats på provtagningsstationen. Åtta personer svarade på den digitala enkäten i efterhand. Barnen som besvarade frågorna var mellan 13–17 år. Samtliga barn som besökte provtagningsstation hade sällskap av vårdnadshavare.

Den stora majoriteten av barnen använde sig av mobilen för att genomföra bokningen. Huvudparten av barnen uppgav också att de fick hjälp av sina föräldrar för att beställa provet¹. Barnen upplevde generellt att bokningen gick enkelt. Vissa uttryckte att det är krångligt att man måste logga in både på Alltid öppet och på 1177. Ett barn uttryckte att det är *”mer komplicerat än vad det borde vara”*. Som helhet tyckte barnen att hela processen för provtagningen var smidig.

4.2 Synpunkter från skolklass åk.8

I klassrummet delades eleverna in i grupper om fyra till fem personer. Totalt deltog 13 elever i diskussionerna. Svaren från eleverna har kategoriserats i tre olika huvudteman som berör vetskap om tjänsten, förstå tillgänglig information och eget ansvarstagande.

¹ Samtliga barn som intervjuades på provtagningsstationen fick hjälp av en vårdnadshavare vid beställning. Fyra barn som svarade på den digitala enkäten beskrev att de hade fått hjälp av förälder. Resterande fyra barn uppgav inte om de fick hjälp eller inte.

4.2.1 Vetskap om tjänsten

Diskussionerna i klassrummet klargjorde att eleverna generellt inte hade nåtts av informationen om att möjlighet till egenprovtagning finns. På förhand kände enbart tre av totalt 13 elever till att tjänsten existerar. Eleverna från samtliga grupper berättade att de vanligtvis nås av samhällsviktig information via sociala medier, såsom Youtube, Tiktok och Instagram. De förlitar sig också mycket på att få information från sina föräldrar eller kompisar. Skolbesöket gjorde det tydligt att 1177.se inte är en webbplats som eleverna aktivt söker sig till, men att det händer att de navigeras vidare till sidan efter en Google-sökning.

En grupp elever menade på att skolan borde ta ett större ansvar när det kommer till att informera barn om samhällsviktiga saker, till exempelvis om egenprovtagning för covid-19, för att se till att informationen når ut till fler barn i samhället. Motiveringen till deras åsikt löd att alla barn inte har tillgång till mobil, dator och internet samt att ansvaret att informera barn om detta inte enbart borde ligga på föräldrar.

4.2.2 Förstå information på 1177

Inför besöket fick eleverna i uppgift att läsa och tycka till om Region Stockholms informationssida² om hur man lämnar prov för covid-19, se figur 1. Sidan innehåller bland annat information om hur en egenprovtagning går till, vilka olika provtagningsalternativ som finns och hur man ska gå tillväga för att boka en.

The screenshot shows the 1177 VÄRDGUIDEN website for Region Stockholm. The main navigation bar includes 'Liv & hälsa', 'Barn & gravid', 'Olyckor & skador', 'Sjukdomar & besvär', 'Behandling & hjälpmedel', and 'Så fungerar vården'. The 'Sjukdomar & besvär' section is active. Below the navigation, there is a breadcrumb trail: 'Du är här: Start / Sjukdomar & besvär / Lungor och luftvägar / Inflammation och infektion i lungor och lufttrör / Om covid-19 – coronavirus / Lämna prov och få provsvar om covid-19 / Lämna prov för covid-19'. The main content area features a large heading 'Lämna prov för covid-19' and a sub-heading 'Lämna prov för covid-19'. The text below reads: 'Du ska lämna PCR-prov för covid-19 om du har symtom, även om du är vaccinerad. Det gäller vuxna och barn från förskoleklass. Du ska inte ta ett antigen test, ibland kallat snabbtest om du har symtom.' To the right, there is a 'Hitta på sidan' sidebar with three search suggestions: 'När ska jag lämna PCR-prov?', 'Du som får symtom under en resa i Sverige', and 'Hur ska jag göra för att lämna prov?'.

Figur 1: Informationssida för hur provtagning för covid-19 går till i Region Stockholm [16].

Majoriteten av eleverna menade att den lättlästa versionen av sidan är bättre än originalversionen. Några elever föreslog att den lättlästa versionen borde användas som standard eftersom denna version är mer anpassad till alla. Eleverna tyckte generellt att originalversionen är alldeles för lång och innehåller för mycket onödig information, vilket gör det svårare att snabbt läsa sig till hur man ska gå tillväga för att beställa en egenprovtagning. Dessutom

² Observera att eleverna fick i uppgift att läsa informationssidan i december 2021. Sedan dess har innehållet på sidan uppdateras.

upprepades en del av informationen på sidan på flera ställen. En annan faktor som bidrog till att flertalet elever föredrog den lättlästa versionen framför originalet var att instruktionerna i den lättlästa version har formaterats som en punktlista vilket gör att instruktionerna blir lättare att följa.

Vidare tyckte ett flertal elever att informationssidan borde översättas till ännu fler språk än de som finns tillgängliga idag. På så sätt inkluderas även dem som har svårt för det svenska och engelska språket. Många ansåg också att det finns en del avancerade ord som är svåra att förstå, till exempel ordet ombud. Eleverna gav som förslag att det borde finnas förklaringar på svåra ord som finns i texterna, exempelvis med hjälp av en begreppslista eller att en förklaring dyker upp när man klickar på ett svårt ord.

I klassrummet fick eleverna möjlighet att granska utskrifter av ett positivt, negativt och ett ej bedömbart provsvar. Generellt tyckte eleverna att provsvaren innehöll information som är bra att veta om man är positiv/negativ/ej bedömbart. Färgerna grönt (negativ), rött (positivt), gult (ej bedömbart) som visades tillsammans med provsvaren bidrog dock till att svaren blev enklare att tolka. Till sist tyckte eleverna att provsvaren borde finnas tillgängliga på andra språk än svenska eftersom det är viktigt att alla, oavsett språkfärdigheter, kan tolka provsvaren.

4.2.3 Ta eget ansvar

I samtliga grupper uttryckte barnen en önskan om att vara självständiga och kunna sköta hela flödet för Egen provhantering (inklusive provtagning) själva. En elev beskrev att det är bra att öva på att ta eget ansvar eftersom *"föräldrarna kommer inte alltid kunna göra allt åt oss"* och de övriga gruppmedlemmarna höll med.

Somliga elever förklarade att det i samband med beställning och provtagning inte skadar att få stöd från sina föräldrar men att det oavsett borde finnas möjlighet till att sköta hela processen på egen hand. Några elever berättade dock att de känner en viss oro över att hantera beställning och provtagning helt själva på grund av rädsla att göra fel. Två olika förslag gavs på hur man får själva provtagningen att kännas enklare. Det ena förslaget var att det skulle finnas möjlighet att videosamtala med vårdpersonal samtidigt som provet tas. Det andra förslaget var att det borde finnas en video som tydligt instruerar hur provet ska genomföras och som går att följa under själva provtagningen. Samtliga grupper var överens om att det är enklare att förstå instruktioner i videoformat.

För att kunna logga in i 11177s e-tjänster och beställa ett prov för covid-19 är krävs en e-legitimation av typen BankId eller FrejaID+. I skolklassen saknade majoriteten av eleverna en sådan typ av legitimation. Vissa elever ansåg att e-legitimation inte borde vara ett krav och det vore mycket bättre om det skulle gå att skapa ett konto med hjälp av en mejladress.

5. Sammanfattande diskussion

Det huvudsakliga målet med denna barnkonsekvensanalys var att göra en första kartläggning av barns tankar och upplevelser av tjänsten Egen provhantering vid provtagning för covid-19. I följande avsnitt sammanfattas och diskuteras de viktigaste insikterna som arbetet har bidragit till.

5.1 Barns önskan om självständighet

Medarbetare inom tjänsten Egen provhantering är sedan tidigare medvetna om att en del vårdnadshavare motsätter sig det faktum att barn själva måste logga in och beställa ett covidprov via Egen provhantering efter att de har fyllt 13 år. Samtidigt har barns egna tankar kring denna fråga varit ett utforskat område. En av de viktigaste upptäckterna från detta arbete anses därför vara upptäckten om att många barn faktiskt vill ta eget ansvar och få möjligheten att hantera processen för att beställa, ta prov och läsa provsvar självständigt. Denna insikt baseras på samtal med elever från endast en skolklass och återspeglar därmed inte hur barn i Sverige generellt tänker i frågan. Det finns dock anledning att tro att fler barn i Sverige resonerar på ett liknande sätt.

Att vårdnadshavare inte längre kan agera ombud åt sina barn i 1177s e-tjänster efter att barnet fyllt 13 år innebär att barn får möjlighet att öva på eget ansvarstagande. Åldersgränsen går också i linje med de förordningar som beskriver att barn med stigande ålder har rätt att vara delaktiga i sin egen vård. Följaktligen kan åldersgränsen antas vara positiv för barn som önskar öva på att ta eget ansvar samt bidra till ökad delaktighet. På samma gång påvisar vår undersökning att barn får mycket hjälp från vårdnadshavare i samband med inloggning och beställning. Vissa barn känner sig också oroade över att behöva ta eget ansvar. Det går därför inte att anta att 13-årsgränsen i 1177s e-tjänster är positiv för alla barn. Den statliga utredningen *En sammanhållen god och nära vård* drar till och med slutsatsen att vissa barn till och med kan missgynnas av att föräldrar inte kan hantera deras vårdkontakter. Exempelvis riskerar barn som inte kan hantera en e-legitimation, på grund av kognitiva eller fysiska funktionsnedsättningar, att exkluderas från användande av tjänsten.

Motsättningen mellan att det är bra för vissa barn att tränas i att ta eget ansvar medan eget ansvarstagande är svårare för andra, visar på att det är svårt att uppnå en balans mellan vad som är bäst för olika grupper av barn. För att uppnå en balans som gynnar så många barn som möjligt bör vidare undersökningar genomföras där barn tillhörande olika grupper får komma till tals.

5.2 Barns rätt till anpassad information

I barnkonventionen såväl som i patientlagen konstateras det att barn har rätt till anpassad information baserat på ålder och mognad. Att förse barn med lättolkad information antas vara en viktig pusselbit för att göra det enklare för barn att hantera Egen provhantering mer självständigt. Anpassad information antas också bidra till en ökad känsla av delaktighet, oavsett om barn vill sköta sina ärenden själv eller vill att en förälder ska finnas med som stöd. Elevernas synpunkter visar på att informationen på 1177.se kopplad till hur en egenprovtagning går till kan anpassas bättre efter barn. Elevernas största kritik handlade om att texten på sidan var alldeles för lång vilket gjorde det svårare att hitta och tolka relevant information. Att skapa webbsidor med kortare innehåll som är enklare att läsa och tolka är något som inte bara barn har nytta av, även vuxna kan gynnas av sådana förenklingar.

5.3 Relevant information når inte ut till alla barn

En grundläggande premis för att kunna använda tjänsten Egen provhantering är att ha vetskap om att möjligheten till egenprovtagning finns. Av totalt 13 elever kände enbart tre elever till tjänsten på förhand. Ytterligare en förutsättning för att få tillgång till tjänsten är att ha tillgång till giltig e-legitimation i form av BankID eller FrejaeID+, vilket den stora majoriteten av eleverna i skolklassen saknade. Eleverna berättade att de förlitar sig mycket på sina föräldrar eller på sociala medier för att få reda på viktig information. De berättade också att de inte aktivt söker sig till sidan 1177.se.

Vårdnadshavare spelar onekligen en viktig roll när det kommer till att säkerställa att barn har vetskap om tjänsten och för se till att barn har tillgång till e-legitimation. Emellertid kan en ökad spridning av information, både när det kommer till tjänstens existens och nytta med e-legitimation, som når ut till en bredare massa än i dagsläget bidra till att fler barn i Sverige utrustas med rätt förutsättningar för att kunna använda tjänsten. En ökad spridning av information gällande nytta med e-legitimation kan också hjälpa till att minska det digitala utanförskapet som vissa barn befinner sig i som följd av att de saknar en e-legitimation.

6. Slutgiltig bedömning och kompletterande åtgärder

Egen provhantering skapar förutsättningar för barn att öva på eget ansvarstagande och blir mer delaktiga i sin egen vård. Tjänsten bidrar också till att provtagning för covid-19 blir mer lättillgänglig och förser invånare med olika alternativa provtagningsmöjligheter. Därför lyder den slutgiltiga bedömningen att Egen provhantering generellt för med sig positiva konsekvenser för barn. Det finns däremot vissa åtgärder som Egen provhantering, redaktionen på 1177.se och övriga aktörer kan genomföra för att bättre ta hänsyn till barn som användare och förordningarna i barnkonventionen. Dessa förslag på åtgärder inkluderar:

- Anpassa information på 1177.se och inom Egen provhantering bättre efter barn. Detta innebär bland annat att:
 - Förklara svåra ord. Se över om det finns ord som är används internt inom Inera som är svåra för barn eller gemene man att förstå, exempelvis ordet ombud. Dessa ord bör förklaras eller bytas ut.
 - Korta ner innehåll. Överväg att skapa sidor som enbart innehåller information om egenprovtagning (precis som vissa andra regioner har gjort). Skriv instruktioner i punktform istället för i långa textstycken.
 - Gör det tydligare att sidan på 1177.se kan översättas till fler språk (likt att det står att sidan kan översättas till lätt svenska överst på sidan). Detta syns först när man bläddrar till slutet av sidan.
- Övriga åtgärder inom Egen provhantering:
 - Överväg om det ska gå och beställa prov samt läsa provsvar på annat/andra språk än svenska.
 - Göra det tydligare att det går att dölja tidigare tagna prov på tjänstens startsida (för att underlätta för barn som vill ha stöd från föräldrar vid beställning av

covidprov men som samtidigt inte vill visa eventuellt känsliga prov som tagits vid ett tidigare tillfälle).

- Överväg om det ska finnas alternativa sätt att logga in som inte kräver en e-legitimation.
- Informationsspridning
 - Sprid information om tjänsten i kanaler som når ut till barn, till exempel sociala medier eller via skolan.
 - Lobba för fler nationella insatser där nyttan med e-legitimation sprids till både barn och vuxna.
 - Sprid information på olika språk för att nå ut till fler.

7. Utvärdering & återkoppling

7.1 Fortsatt arbete

Denna barnkonsekvensanalys betraktas som ett första försök för att samla in barns tankar och upplevelser gällande Egen provhantering. Synpunkterna som har presenterats i denna rapport har erhållits från en skolklass i årskurs åtta samt ett fåtal barn som besökt en drive-in provtagningsstation. Således ger resultatet från denna studie enbart en fingervisning om hur barn i Sverige upplever Egen provhantering vid provtagning för covid-19. För ett mer representativt resultat bör synpunkter samlas in från fler barn i olika åldrar.

Egen provhantering bör fortsätta sitt arbete med att ta hänsyn till barns bästa genom att kontinuerligt låta barn få komma till tals samt se till att involvera barn vid framtida utvecklingsarbeten av tjänsten. Att arbeta för att inkludera barn är viktigt för att uppfylla barnkonventionens grundläggande princip om att barn har rätt att vara delaktiga och FN:s allmänna kommentar om vikten att inkludera barn vid utveckling och design av digitala miljöer. För att tjänsten ska bli mer gynnsam för alla samhällets grupper bör Egen provhantering också ha principen om universell utformning i åtanke.

En strategi för hur barn bäst involveras och hur man säkerställer att olika grupper av barn får komma till tals bör tas fram. Eftersom en del barn ansåg att mer viktig information borde spridas via skolan, är ett framtida samarbete med skolhälsoenheten en av flera möjliga vägar framåt.

Vissa åtgärder som har identifierats i detta arbete riktar sig mot delar som ligger utanför tjänsten Egen provhanterings ansvarsområde, bland annat att informationen på 1777.se kan anpassas bättre efter barn. Här näst bör alla inom Inera som arbetar med information som når ut till invånare gemensamt se över och skapa riktlinjer för hur information ska presenteras på ett sätt som gör den enklare att tolka för både barn och vuxna.

7.2 Återkoppling

Arbetsgruppen som tillsammans har arbetat med denna barnkonsekvensanalys bestod av medarbetare från Egen provhantering, programmet Första linjens digitala vård samt 1177-redaktionen. Representanterna i arbetsgruppen har sedan tagit ansvar för att förmedla resultatet

av arbetet vidare till relevanta sektioner, affärsområden och personer inom Inera. Ett antal presentationer som nått ut både internt inom Inera och externt till regionala 1177-redaktioner har hållits för att sprida kunskap och inspirera andra till att genomföra barnkonsekvensanalyser.

Barnen från skolklassen kommer få ta del av resultatet från analysen i ett format som är anpassat efter deras ålder.

Litteraturförteckning

- [1] Barnombudsmannen, "Det här är barnkonventionen," 2021. [Online]. Available: <https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/>. [Använd 09 11 2021].
- [2] Barnombudsmannen, "Uppnå kvalitet i beslut som rör barn och unga," [Online]. Available: https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/064db24346a24faaac9f97462a60abce/barnkonsekvansanalys_uppna-kvalitet-i-beslut-som-ror-barn-och-unga.pdf.
- [3] Inera, "Egen provhantering," 2020. [Online]. Available: <https://www.inera.se/tjanster/alla-tjanster-a-o/egen-provhantering/>. [Använd 05 11 2021].
- [4] Committee on the Rights of the Child, "General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment," 2021. [Online]. Available: https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmannakommentarer/allmankommentar_nr25_2021_eng.pdf.
- [5] Kunskapsguiden, "Barnets rätt till delaktighet," 2019. [Online]. Available: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/mognadsbedomning-for-barns-delaktighet/barnets-ratt-till-delaktighet/>. [Använd 08 02 2022].
- [6] Vårdgivarguiden, "Patientlagen," 2020. [Online]. Available: <https://vardgivarguiden.se/avtal/styrdokument/lagar-och-forordningar/patientlagen/>. [Använd 05 02 2022].
- [7] M. Berglund, Interviewee, *Förvaltningsledare Egen provhantering*. [Intervju]. 14 02 2022.
- [8] Region Halland, "Frågor och svar om ombudsfunktionen i 1177 Vårdguidens e-tjänster," [Online]. Available: <https://vardgivare.regionhalland.se/app/uploads/2018/07/Fr%C3%A5gor-och-svar-om-ombudsfunktionen-1177-f%C3%B6r-v%C3%A5rdgivare.pdf>. [Använd 17 01 2021].
- [9] K. Selåker Hangasmaa, "Därför kräver vårdguiden bank-id för barn över 13 år," *SVT Nyheter*, 14 12 2020.
- [10] En sammanhållen god och nära vård för barn och unga, "Börja med barnen! Följ upp hälsa och dela information för en god och nära vård (SOU 2021:78)," Socialdepartementet, Stockholm, 2021.
- [11] eHälsomyndigheten, "Jämlik e-hälsa: Tillgång, fördelning och användning av e-hälsotjänster och välfärdsteknik," eHälsomyndigheten, Stockholm, 2020.
- [12] Inernetstiftelsen, "Svenskarna och internet 2021," 2021.

- [13] Region Dalarna, "Skaffa e-legitimation till barn mellan 13-17 år," 2020. [Online]. Available: <https://www.regiondalarna.se/press/nyheter-och-pressmeddelanden/skaffa-e-legitimation-till-barn-mellan-13-17-ar/>. [Använd 12 12 2021].
- [14] Myndigheten för delaktighet, "Principen om universell utformning," 2021. [Online]. Available: <https://www.mfd.se/verktyg/lar-om-politikens-mal-och-inriktning/politikens-fyra-arbetsatt/principen-om-universell-utformning/>. [Använd 22 12 2021].
- [15] A. Lenhart och K. Owens, "The Unseen Teen," Data & Society, 2021.
- [16] 1177 Vårdguiden Region Stockholm, "Lämna prov för covid-19," 2022. [Online]. Available: <https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/lungor-och-luftvagar/inflammation-och-infektion-ilungor-och-luftror/om-covid-19--coronavirus/lamna-prov-och-fa-provsvar-om-covid-19/lamna-prov-for-covid-19/>. [Använd 22 12 2021].

Bilaga 1 – Intervjuunderlag provtagningsstation

Nedanstående frågor användes som underlag till samtalen med barnen på drive-in provtagningsstationen.

- Hur gammal är du?
- Hur gick de till när du beställde provtagningen? Ange till exempel om det var via mobil eller dator, och om du fick hjälp.
- Läste du informationen om egenprovhantering för covid-19 på 1177.se inför beställningen?
- När du tänker på din upplevelse av egenprovtagning, vad tycker du funkade bra?
- När du tänker på din upplevelse av egenprovtagning, vad tycker du funkade mindre bra?
- Finns det något du tycker man kan göra annorlunda för att underlätta, eller på annat sätt göra tjänsten bättre för dig eller andra ungdomar?

Till barnen som besvarade den digital enkäten ställdes utöver de 6 första frågorna följande två frågor.

- Hur länge sedan är det du utförde en egenprovtagning för covid-19?
- Vilken typ av egenprovtagning har du erfarenhet av (du kan välja flera)
- Provtagningskit som jag fått hem
- Provtagningskit som någon hämtat åt mig på apoteket eller annat utlämningsställe
- Provtagningskit som hämtas direkt ur en låda
- "Drive-in" provtagning där vi anlänt i en bil eller annat fordon

Bilaga 2 - Hemläxa skolklass

Inför skolbesöket fick eleverna i hemläxa att besvara en digital enkät. Följande bilder visar ett utklipp av bilder från den digitala enkäten.

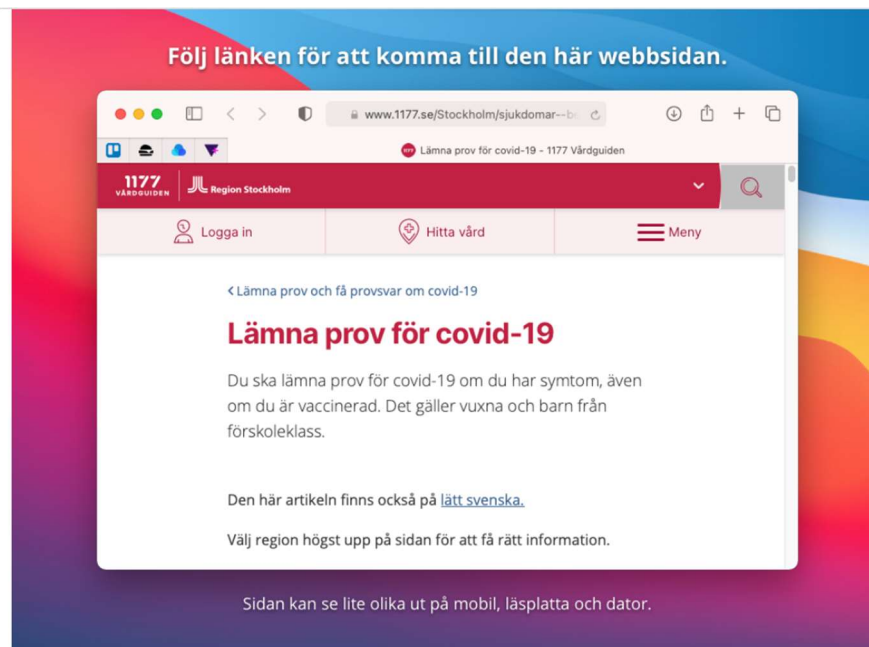
Frågor om tjänsten Egen Provhantering

Hej!

Tack för att du är med och hjälper oss göra den här tjänsten bättre för ungdomar. För de här frågorna vill vi att du tänker dig in i den situation som vi beskriver här, och läser på webbsidan som vi länkar till. Sedan kan du svara på frågorna. Vi är nyfikna på allt du kommer på.

Föreställ dig att du har feber och ont i halsen, och misstänker att du har smittats med covid-19. Du har bestämt dig för att beställa eller boka ett test som du kan göra själv - något som kallas för *egenprovtagning*. Du hittar mer information om hur du ska göra för att beställa på den här webbsidan hos 1177:

[Lämna prov för covid-19.](#)

Läs på webbsidan och svara sedan på fyra frågor. Du kan svara så långt eller kort som du själv vill.

Du ska inte skriva ditt namn, så alla dina svar är anonyma.

Frågor.

1. Vad tycker du om innehållet på sidan [Lämna prov för covid-19](#)? Utgå från situationen vi beskriver ovan. Allt du kommer på är intressant. Det kan handla om längden på innehållet, särskilda ord, längden på texten, hur lätt det är att förstå (för dig själv och andra ungdomar), med mera. *

2. Vad tycker du är **bäst** med att kunna provta sig själv? *

3. Vad tycker du är **sämst** med att kunna provta sig själv? *

4. Tycker du att egenprovtagning skulle kunna bli lättare att förstå eller använda, för dig själv eller någon annan? Tänk till exempel på hur man beställer eller hur man sedan gör för att provta sig och få svar. Berätta gärna här om du har några idéer. *

Skicka in dina svar →

Bilaga 3 - Hemläxa skolklass

Följande semistrukturerade frågor användes som underlag till diskussionerna med eleverna.

1) Få information om att egenprovtagning finns (VETA)

- a) Hur får ni vanligtvis till er samhällsinfo?
- b) Hur har ni fått info om egenprovtagning? (Det finns information på 1177.se, visste ni att den informationen fanns?)
- c) Hur vill ni ha info? Hittar ni till 1177? Vill ni hellre bli informerade på andra sätt?

2) Få information om hur man beställer eller bokar (FÖRSTÅ)

- a) Diskutera resultat från hemläxa - Något som ni vill lägga till?

3) Göra bokningen/beställningen eller hämta provtagningskit (BOKA)

Punkt 3,4,5 är delar i flödet som vi på Inera har svårare att styra över.

- a) Vad tycker ni om att ni måste logga in själva med e-legitimation för att beställa testet och se provsvaret?
- b) Känns det viktigt för er att kunna ta eget ansvar – varför?
- c) Vill ni ha stöd av föräldrar?
 - a) Hur många olika sätt att göra egenprovtagning för covid-19 känner ni till?
 - b) Vilket alternativ tycker ni känns bäst och varför?

4) Göra provtagningen på sig själv (PROVTA)

- a) I enkäten beskrev några att ni är rädd att göra fel på själva provet. Finns det något sätt att minimera denna risk?

5) Lämna in sitt prov för analys (LÄMNA IN)

- a) Är det tydligt hur man lämnar in provet (finns olika sätt beroende på hur man tar provet)

6) Få information om resultatet av analysen (FÅ SVAR)

- a) 3 exempel på provsvar som man kan få; negativt, positivt, ej bedömbart. För respektive provsvar, vad skulle ni vilja veta?
- b) Är svaren tydliga, lätta att förstå? Kan de anpassas för att vara mer inkluderande?
- c) Hur vet man att man får ett provsvar?

Bilaga 4 – Lagar och förordningar

Följande bilaga sammanställer några av de lagar som Egen provhantering måste ta hänsyn till.

- Lagen om tillgänglighet till digital offentlig service (2018:1937)**
 Lagen ställer krav på att offentliga aktörers webbplatser och mobilapplikationer ska vara tillgängliga. Detta innebär att hemsidan/applikationen ska vara möjlig att uppfatta, vara hanterbar, begriplig och robust. Tillgänglighetskraven baseras på europeisk standard (EN 301 549) som i sin tur utgår från riktlinjer i WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) 2.1.³
- Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)**
 Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) är den centrala lagen för hälso- och sjukvården. Lagen innehåller övergripande mål och riktlinjer på hur hälso- och sjukvården bör bedrivas för att uppfylla kraven på en god vård vilket bland annat inkluderar att vården ska vara lättillgänglig och bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet.
- Patientlagen (2014:821)**
 Patientlagen bygger huvudsakligen på de skyldigheter som hälso- och sjukvårdspersonal har och syftar till att främja patienters integritet och möjlighet till självbestämmande och inflytande. Lagen innefattar bestämmelser om information, samtycke och delaktighet, personuppgifter och intyg med mera.

Några bestämmelser som är särskilt relevanta för tjänsten Egen provhantering är:

Kap 3 - Information:	<p>1 § Patienten ska få information om</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. sitt hälsotillstånd, 2. de metoder som finns för undersökning, vård och behandling, 3. de hjälpmedel som finns för personer med funktionsnedsättning, 4. vid vilken tidpunkt han eller hon kan förvänta sig att få vård, 5. det förväntade vård- och behandlingsförloppet, 6. väsentliga risker för komplikationer och biverkningar, 7. eftervård, och 8. metoder för att förebygga sjukdom eller skada.
	<p>6 § Informationen ska anpassas till mottagarens ålder, mognad, erfarenhet, språkliga bakgrund och andra individuella förutsättningar.</p>

³ DIGG (u.å). Om lagen om tillgänglighet till digital offentlig service. <https://www.digg.se/digital-tillganglighet/om-lagen> [Hämtad 2021-11-09]

	7 § Den som ger informationen ska så långt som möjligt försäkra sig om att mottagaren har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen.
Kapitel 4 – Samtycke:	3 § När patienten är ett barn ska barnets inställning till den aktuella vården eller behandlingen så långt som möjligt klarläggas. Barnets inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.
Kapitel 5 - Delaktighet:	2 § En patients medverkan i hälso- och sjukvården genom att han eller hon själv utför vissa vård- eller behandlingsåtgärder ska utgå från patientens önskemål och individuella förutsättningar.
	3 § Patientens närstående ska få möjlighet att medverka vid utformningen och genomförandet av vården, om det är lämpligt och om bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt inte hindrar detta.
Kap 10 – Personuppgifter och intyg	1 § Inom hälso- och sjukvårdsverksamhet ska personuppgifter utformas och i övrigt behandlas så att patientens och övriga registrerades integritet respekteras.

- **Patientdatalagen (2008:335)**

Patientdatalagen (PDL) syftar till att bidra till en god och säker vård av patienten. Innehåller bestämmelser kring vårdgivarens hantering av personuppgifter och skyldighet att föra patientjournal. Lagen kompletterar bestämmelser i dataskyddsförordningen (GDPR).

Syftet med lagen sammanfattas till:

”2 § Informationshantering inom hälso- och sjukvården ska vara organiserad så att den tillgodoser patientsäkerhet och god kvalitet samt främjar kostnadseffektivitet.

Personuppgifter ska utformas och i övrigt behandlas så att patienters och övriga registrerades integritet respekteras.

Dokumenterade personuppgifter ska hanteras och förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.”

- **Föräldrabalken (1949: 381)**

Föräldrabalken är en lag som behandlar rättsförhållandet mellan föräldrar och barn. Specifikt berör kapitel 6 i föräldrabalken berör vårdnad av barn.

”6 kap. 2§ Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov enligt 1 § [”barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran”] blir tillgodosedda”

- **Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)**

Artikel tre i kapitel 6 i offentlighets- och sekretesslagen beskriver enskild sekretess i förhållande till vårdnadshavare och lyder:

”3 § Sekretess till skydd för en enskild gäller, om den enskilde är underårig, även i förhållande till dennes vårdnadshavare. Sekretessen gäller dock inte i förhållande till vårdnadshavaren i den utsträckning denne enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör den underåriges personliga angelägenheter, såvida inte 1. det kan antas att den underåriga lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren, eller 2. det annars anges i denna lag.”